JOHN SWEENEY

KILLER IN HET KREMLIN

HET EXPLOSIEVE VERSLAG VAN POETINS TERREURREGIME

VERTAALD DOOR
MARIO MOLEGRAAF

2023 Prometheus Amsterdam

1

De moordmachine

Een of andere idioot verschuift zware meubels in de flat boven me en ik schrik wakker. Ik sta op het punt de gemeente Lambeth te bellen om tegen hem op te treden als ik bedenk dat ik in Kiev zit en het vier uur 's ochtends is, en het geen tafels en stoelen zijn die knallen maar Russische artillerie.

De idioot is Vladimir Poetin en zijn idiote oorlog is twee dagen oud.

Ik grom, val weer in slaap, sta op en ga naar buiten, probeer wat pleerollen te kopen, wat mislukt. Voor me in de winkel staan een ouwe vent en een huisvrouw. De oude kerel koopt tien pakjes van dezelfde sigaretten en verder niets, zijn enige ondeugd vertoont hij vulgair aan de wereld. De huisvrouw pikt alle cervelaatworsten uit de winkel in, panisch kopen op komische schaal. Het is grappig, maar je wordt er niet vrolijk van.

De wandeling van mijn Airbnb bij het olympisch stadion naar het centrum van de stad duurt een halfuur. Chresjtsjatyk, de belangrijkste straat van de Oekraïense hoofdstad, heeft de uitstraling van een neostalinistische kijk op de geweldige georgiaanse Crescent in Bath met extra wodka erbij. De straat is zo breed dat je er met drie tanks naast elkaar doorheen zou kunnen rijden. Dat is Poetins plan. Halverwege begin ik te mompelen in mijn telefooncamera, tot een stoer uitziende vent met een zeer authentiek Brits accent erop wijst dat ik langs het gemeentehuis loop en je daar vandaag beter niet kunt zijn. Ik

leg mijn mede-Brit uit dat de Russen het gemeentehuis vandaag niet zullen raken – dat is voor later – en loop snel door. Tegen de tijd dat ik bij het postkantoor ben, rijst een grote krul geluidsmuren voor me op als een monstergolf op zee. Het is de sirene van het luchtalarm, zeer luid, om te waarschuwen voor inkomend vuur van Russische artillerie of raketten. De herrie is obsceen.

Ze noemen het Poetins slaapliedje.

Ik leg een klein stukje vast met de camera van mijn telefoon en tweet het terwijl de sirenes loeien: 'Ik maak me zorgen over het jacht van Roman Abramovitsj. Hopelijk gaat het er goed mee.'

Iemand reageert op Twitter: 'Breng het jacht tot zinken.'

Ik loop over het Maidanplein naar de gehuurde flat van mijn maat, Oz Katerji, een Brits-Libanese journalist die half zo oud is als ik. Oz biedt me een kop earl grey aan. We nippen van onze thee als de Engelse lords die we mogelijk in een parallel universum zijn en door het raam horen we een stevige dreun artillerie. Het is niet dichtbij, maar dit is nooit een goed geluid.

Dreun. Vladimir Poetin neemt me mee terug naar hoe ik me in 1976 op het examen Engels voorbereidde en naar Wilfred Owens geweldige gedicht 'Anthem for Doomed Youth': 'Alleen de monsterlijke woede van de kanonnen...'

Zowel Oz als ik zijn freelance, hopen de kost te verdienen met interviews voor de radiostations BBC Noord-Ierland, Schotland, LBC en RTE in Dublin. Per keer levert het niet veel op, maar na een keer of wat heb je genoeg voor een paar maaltjes kebab.

We verdoen onze tijd met een paar vergeefse pogingen een taxi te vinden of iemand die ons richting oorlog rijdt. Zinloos. Iedereen met een auto rijdt z'n geliefden naar het treinstation, om ze weg te krijgen. We nemen de metro. Je ziet angst op de gezichten van mensen geschreven, een moeder slaat haar kind

terwijl dat niets verkeerds doet, een oude dame is stomverbaasd terwijl haar dochter in haar telefoon blaft, stoere mannen in gevechtsuniform rennen de metrowagons in en uit alsof er een oorlog gaande is. Wat natuurlijk het geval is.

We stappen uit bij de halte Arsenal, het diepste metrostation ter wereld. Het is gebouwd in de zijkant van de klif die Kiev tot een natuurlijke vesting maakt, een vesting waar duizend jaar geleden de Roesbeschaving werd gesticht. Moskou was, is en zal altijd het bijkantoor zijn. Eenmaal uit de wagon worden we getroffen door een golf van menselijke ellende. Het lijkt alsof je over een metroperron loopt tijdens de Londense Blitz in 1940. In februari 2022 verbergen zich voor Russische bommen een oud stel, diep in slaap, een oude vrouw, omringd door boodschappentassen vol spullen, de spieren op haar gezicht trillen ongecontroleerd, twee aardige kinderen die in de ban zijn van een film op hun telefoon, een dwaze hond aan hun voeten.

Loop naar de hel, Vladimir Poetin.

We nemen de roltrap, lopen naar de westelijke oever van de Dnepjr, gaan noordwaarts. Het Russische leger zou, volgens de geruchten, verderop zitten. Ik moet stoppen om met Jeremy Vine te praten voor zijn programma op BBC Radio Two – hij is doorsnee maar een belangrijke schakel naar het gewone volk – en Oz loopt door. Vandaag krijg ik hem verder niet te zien. Terwijl ik verder loop, film ik mezelf en leg in de verte een paar Oekraïense soldaten vast die rondhangen in de buurt van de triomfboog voor de vriendschap tussen het Russische en het Oekraïense volk – nee, geen ironie hier, mensen. Een soldaat schreeuwt tegen me dat ik moet stoppen met filmen. Ik doe mijn camera omlaag, loop nog honderd meter door en begin weer te filmen.

Dwaas, Sweeney, dwaas.

Een jonge Oekraïner met een geweer begint in het Russisch tegen me te schreeuwen. Kiev is een overwegend Russischta-

lige stad. Hij heeft geen compleet camouflage-uniform, maar draagt een effen groene broek. Andere jongens zwaaien zo'n beetje in mijn richting met geweren.

Mijnheer Groen Broek wil mijn telefoon, om de video's te zien die ik heb gemaakt.

'Zie ik eruit als een Russische spion?' Ik draag een oranje muts, een kameelkleurige houtje-touwtjejas zoals voor het eerst gedragen door Trevor Howard als hij Major Calloway speelt in *The Third Man*, en een bruin corduroy colbertje met elleboogstukken. Ik oog als een werkloze aardrijkskundeleraar uit Dorking.

Hij wil mijn telefoon.

Het is maf. 'Zie ik eruit als een Russische spion?' Ik gil tegen hem, en ik kan blèren. Als u daaraan twijfelt, vraag het dan aan een lid van de Scientology Kerk.

De geweren zwaaien niet meer zo'n beetje in mijn richting. Ze zijn op me gericht.

Ik overhandig mijn telefoon, paspoort en NUJ-perskaart en terwijl ik mijn handen in de lucht houd, begeleiden ze me naar hun basis. Een stalen deur gaat achter me dicht. Niemand heeft me naar binnen zien gaan, niemand heeft mijn arrestatie gezien. Ik zit in de problemen.

We zijn in een pompstation dat half Kiev van water voorziet. Het ruikt naar oude ijzerwaren, goed gesmeerd.

Iemand belt de Oekraïense inlichtingendienst, de SBU, de Sluzhba Bezpeky Ukrayiny. Ik blijf maar zeggen: kijk naar mijn Twitter-banner.

Groen Broek roept zijn commandant en de nummer twee, het echte werk, volledig gekleed in het uniform van het Oekraïense leger. De baas is een grote man, groter dan ik en ik ben geen kleintje. De nummer twee is kleiner maar scherp. Hij neemt me op met geamuseerde ironie. Naar ik vermoed weet hij dat ik geen bedreiging ben. De twee mannen doen me den-

ken aan kapitein Mainwaring en sergeant Wilson uit *Dad's Army*. Maar de baas kijkt stuurs naar me en zegt 'Russkiy shpion'. Ik heb Russisch op school gehad en ben het vrijwel allemaal vergeten, maar 'Russische spion' begrijp ik. Ik ga maar zitten en begin onbeheerst te lachen.

De Russische spion lijkt niet echt bang. De stemming verandert. Groen Broek googelt me en, het werd verdomme tijd, ziet de foto op mijn Twitter-banner, van mij die Poetin rechtstreeks aanspreekt. In juli 2014 kwam door een Russische BUK-raket, afgevuurd vanuit pro-Kremlin Oost-Oekraïne, iedereen aan boord van Malaysia Airlines vlucht MH17 om het leven. Ik wachtte de president van Rusland op in Siberië om hem naar de moorden in Oekraïne te vragen.

Groen Broek stuit op de foto waarop Donald Trump over me heen staat en probeert mijn hand te schudden om het einde aan te geven van ons interview uit 2013, maar ik blijf zitten, handpalm omhoog. Mijn vraag was: 'Mijnheer Trump, waarom heeft u uw beton gekocht van Fat Tony Salerno?'

Op de foto van ons tweeën staat misschien één Russische spion, maar niet ik.

Een oude oma verschijnt met een kopje thee voor de gevangene. Groen Broek wordt vervolgens mijn pleitbezorger. Hij stelt zich voor als Vlad Demchenko, een aardige en slimme filmmaker die me vertelt een documentaire te hebben gemaakt over de slag om het vliegveld van Donetsk in 2014. In een vorig bestaan, vóór de oorlog, is hij op reis geweest. Net als u. Zijn Engels is heel goed en we kunnen het prima met elkaar vinden, maar de SBU is gebeld, dus zit ik vast in de militaire bureaucratie en probeer mijn onschuld van de ergst mogelijke beschuldiging te bewijzen. Het is als je verzetten tegen een beschuldiging van verraad in een vreemde taal met mensen gewapend met geweren. We stappen in een grote bruine pick-up, de commandant achter het stuur, zijn nummer twee naast hem, Vlad en

ik achterin. In de stad gaan controleposten open, soldaten met geweren rennen heen en weer, de sirenes loeien voortdurend. De dreunen komen dichterbij. We parkeren op een zijweg naast het SBU-hoofdkantoor en zo zitten we. En zitten. En zitten.

Vlad fluistert me toe: 'Ik denk dat ze een beetje paranoïde worden.'

Welkom in mijn wereld, zeg ik tegen mezelf, maar niet hardop.

Ik bedenk dat het hoofdkwartier van de Oekraïense inlichtingendienst het op één na beste doel in de stad is voor Russische kruisraketten, na het verblijf van de president.

Uiteindelijk schuift een jaloezie open en wordt iets gezegd.

Drie Oekraïense soldaten verschijnen en nemen me in hechtenis. Ik zeg dag tegen de commandant, de nummer twee en Vlad, en we marcheren de straat door, rond de top van het hoofdkwartier van de SBU en via een grotere straat naar de hoofdingang.

En dan wachten we. Er is een zwaar draaihek met elektronische beveiliging. Maar niemand kan vooruit tot de soldaat vooraan telefoneert. En hij komt er niet doorheen. Ik besef dat een aantal machinegeweren in onze specifieke richting is gericht.

Eindelijk neemt men aan de andere kant op en word ik door het draaihek de gang in geleid. Overal zijn er zandzakken, soldaten met automatische geweren, met rode ogen, alsof ze al een week niet goed hebben geslapen – wat voor de meeste mensen in Oekraïne zal gelden. Een lange, strenge man neemt mijn paspoort en perskaart van een soldaat aan en leidt me een trap op, langs soldaten die halfdood van de slaap op de trap zitten als een prerafaëlitisch schilderij van een scène uit Tennysons 'Morte d'Arthur'.

De strenge vent brengt me naar zijn kantoor, de ramen kruislings beplakt met dikke gele tape om glassplintering te voorko-

men mocht de SBU worden beschoten. Als een kruisraket het pand treft, gaan we er allemaal aan. Er zijn nog drie of vier soldaten, ze zitten uitgeput op bureaustoelen. Hij bestudeert mijn paspoort en perskaart, neemt dan de beelden op mijn telefoon door. Ik ben in Kiev sinds 14 februari. Wat een Valentijnsdag.

'Deze video's van Oekraïense soldaten. Die moeten worden gewist.'

Dat doe ik en verontschuldig me voor het verspillen van zijn tijd. Dan voeg ik eraan toe: 'Maar ik ben geen Russische spion.'

'U bent vrij om te gaan. Film het Oekraïense leger niet meer.'

Oké!

Buiten het SBU-pand valt de schemering in. Ik marcheer snel mee en daar is de pick-up die me hierheen bracht, aan de kant van de weg geparkeerd, de enige persoon in de auto is de commandant aan het stuur, bezig met telefoneren. Ik tik op het raam en steek mijn duimen op, om te laten zien dat ik ben vrijgelaten. Hij kijkt op, neemt me fronsend op, en ik maak haast.

Ruim een maand later stuurt Vlad me een berichtje: 'Ik heb het je niet eerder verteld, maar van de mensen die in de auto zaten die je op de dag dat ik je arresteerde naar de SBU bracht, zijn alleen ik en jij nog in leven, John. De andere twee verdwenen na een operatie hier aan een frontlinie.'

Vlad gaat op zoek naar de commandant en de plaatsvervanger, zodat ze fatsoenlijk kunnen worden begraven. Hij stuurt me een update: 'We hebben hun lichamen niet gevonden. Dus zijn ze levend gevangengenomen of zijn ze op een onbekende plaats begraven. Ik weet niet welke optie beter is.'

En hij stuurt me een foto van de uitgebrande pick-up, een verkoold metalen skelet in een bos ergens in de badlands, ten noorden van Kiev.

Als ik weer in mijn flat ben, maak ik een filmpje voor Twitter vanuit mijn Airbnb, om mensen te vertellen over mijn ruige oude dag, ik neem een flinke teug gin met een beetje tonic ter-

wijl ik praat over de arrestatie, de vrijlating nadien. Ik besluit met erop te wijzen dat de elektriciteit en het internet nog steeds werken, en dat brengt me op het idee dat de man met grote problemen niet president Zelensky is, ook ik niet, maar Vladimir Poetin.

Die Twitter-film wordt een miljoen keer bekeken.

De dagen lopen door elkaar. Chou-Chou de clown is goed, beter dan je zou verwachten, aangezien haar publiek bestaat uit een stuk of twintig kinderen en hun mama's en papa's die nooit ver van hun huidige onderkomen kunnen gaan. Het is de kelder van de dialyseafdeling van het kinderziekenhuis in Kiev. Als ze de apparaten verlaten, kunnen ze sterven. Als ze blijven kunnen ze sterven, dankzij de oorlog van Vladimir Poetin.

Chou-Chou, wat 'Gek-Gek' betekent, is een jonge vrouw met een klassieke rode clownsneus, vlechten, een gekke blouse en een rok. Haar echte naam is Anastasia Kalyuha, en zij is, uiteraard, zelf een vluchteling uit Donetsk, waar Poetin in 2014 voor het eerst Oekraïne binnenviel. Een meisje van twaalf of dertien zit op een brancard, haar gezicht heeft, net als bij alle andere kinderen in de kelder, een zuurgele kleur door haar nierproblemen. Maar ze is tiener genoeg om te weten dat clowns voor de jongere kinderen zijn, en het geklets van de clown is natuurlijk dwaas. Ik vertel Chou-Chou en het kind dat ik uit Londen kom. Chou-Chou biedt me in het Engels een broodje, ontbijt en thee aan.

Het kind op de brancard begint te grijnzen.

'Hoe heet je?' vraag ik haar.

'Elon,' zegt ze, of iets dergelijks.

'Elon Musk,' haakt Chou-Chou in, en dan, vanwege het idee dat mijnheer Tesla hier misschien is, beginnen het kind met het gele gezicht en ik te proesten van het lachen. Chou-Chou doet het heel goed. Ik wend me tot haar en zeg, achteraf gezien

iets te betuttelend, zoals John Cleese tegen Manuel in *Fawlty Towers*: 'Eigenlijk ben je lang niet slecht.' Chou-Chou is in feite verdomd goed.

Op de volgende brancard ligt Angelica, veertien, die met me babbelt in haar uitstekende schoolmeisjes-Engels, terwijl twee verpleegsters haar aderen vullen met medicijnen. Een apparaat in de buurt doet pieppiep, kinderen lachen. Ik vertel Angelica dat als ze hier weg is, ze naar Londen zal komen, mijn kleindochter zal ontmoeten, en we zullen gaan kijken waar de koningin woont. Ze steekt haar duimen naar me op. Moed onder vuur, vriendelijkheid onder druk: het is de Oekraïense manier van doen en achter mijn masker komen mijn tranen.

Chou-Chou heeft zich langs me heen gewrongen en doet een nummer met een telefoon waar een kleine jongen met een geel gezicht vreselijk om moet lachen. Zijn maten, meisjes en jongens met gele gezichten, grinniken en zelfs een moeder, die op een brancard zit, glimlacht mee en zwaait naar de camera van mijn telefoon.

Ik ben een oorlogsverslaggever van 63. Ik heb over oorlogen en waanzin bericht in Rwanda, Burundi, het Zuid-Afrika van de apartheid, de Roemeense revolutie, voormalig Joegoslavië, Irak, Syrië, Albanië, Tsjetsjenië, Afghanistan en Zimbabwe. Ik heb baby's met afgehakte ledematen gezien, een oude man met zijn ogen naar binnen geblazen door een artilleriegranaat, mensen met hun longen binnenstebuiten gezogen en een man wiens hersenen waren versneden met een machete – en er is niets erger dan naar kinderen kijken die glimlachen in oorlogstijd, kijken naar de aristocratie van de menselijke ziel. Het maakt me aan het huilen – en ik huil dan ook.

Ik ga terug naar mijn gehuurde flat in het centrum van Kiev en begin TikTok en Twitter af te grazen, en ik zie een video van drie Oekraïense boerenjongens die een achtergelaten Russisch kanon wegslepen met het zijspan van hun motor. Ik merk dat

ik hysterisch lach om deze knapen, de beste krijgers op aarde.

Zijn ze goed genoeg om Poetins militaire machine te weerhouden van het vermoorden van de dialysekinderen in de kelder? Daarop weet ik het antwoord niet, maar één ding weet ik wel en daardoor overwin ik mijn volkomen rationele angst, het houdt me aan de gang tot mijn moed op is, het zorgt ervoor dat ik verslag doe uit Kiev.

De Oekraïense strijders: kunnen ze Poetin tegenhouden? Ik weet het niet. Maar man, ze gaan het proberen. En als je dat ziet, en je weet van de onschuldige levens die ze proberen te verdedigen, maken ook zij deel uit van de aristocratie van de menselijke ziel die Vladimir Poetin wil vernietigen.

Vooralsnog gaat het goed met het kwaad.

De volgende ochtend regel ik een lift naar de tv-toren – vergeet niet dat ik freelance ben – en een andere vent, Vlad geheten, pikt me op in zijn piepende kleine rode Skoda. Ik benoem hem ter plaatse tot mijn chauffeur. We passeren moeiteloos de checkpoints, geen hoge pieten houden ons tegen terwijl de kapotte kogellagers in één wiel jammeren van de pijn, en ik arriveer vóór enige andere verslaggever bij het tv-torencomplex. Een strijder die Rost heet, sinister met hoody en geweer, laat me de gebombardeerde tv-toren en het gebouw voor de zendercontrole zien, en een enorm gat in het metselwerk, veroorzaakt door een directe inslag. In de buurt wordt een licht laagje sneeuw bevlekt door een plas helder rood bloed waar een van de werknemers is omgekomen.

'Fuck Poetin,' zegt Rost.

'Fuck Poetin,' antwoord ik.

'Wat deed u voor de oorlog?' vraag ik.

'Ik was ballonvaarder,' zegt Rost en we barsten allebei in lachen uit omdat in oorlogstijd alles zo anders is.

In de buurt heeft een Russische kruisraket het doel gemist

en enkele bomen doorsneden bij het Babi Jar-gedenkteken, een monument voor de ergste massamoord door neerschieten tijdens de Holocaust, waarbij bijna vierendertigduizend Joden uit Kiev werden geëxecuteerd door de nazi's en Oekraïense collaborateurs. Poetin zegt dat de regering van Oekraïne neonazi is. De president is Joods, de Russen vielen Babi Jar aan. Voor alle duidelijkheid: het zijn niet de Oekraïners die zich in deze oorlog als de nazi's gedragen.

Rost leidt me het complex uit, naar de overkant van de straat, waar een van de raketten voorbij het doel is geschoten en een rij winkels heeft geraakt, de branden binnen verspreiden nog steeds rook. Lichamen liggen op de grond. De mannen van het mortuarium arriveren en pakken dekens uit een donkergroen busje. Ze draperen die over de doden: een oude man, een moeder en haar kind. Wanneer het Kremlin zegt dat burgers geen doelwit zijn, is dat een leugen. Weet ik. Ik heb de burgerslachtoffers van de oorlog van Rusland met eigen ogen gezien. En gemeld op Twitter.

Misschien krijg ik daarom midden in de nacht een bericht van Microsoft waarin staat dat ik ben gehackt en de hacker in de buurt van of in het Kremlin zit. Het is niet precies duidelijk wat er is gebeurd, het is ook mogelijk (en beter) dat het een mislukte poging tot phishing is. Maar je weet dat eenvoudig hier zijn, films voor Twitter maken en artikelen schrijven voor welk medium dan ook je tot een doelwit van het Kremlin maken.

Het Russische leger begraaft zijn doden niet. Dat zorgt voor een lage moraal.

Een lage moraal komt voort uit de tweede grote reden voor mislukking: het opperbevel geeft absoluut niet om zijn mensen. Het is alleen in geld geïnteresseerd. Het is corrupt.

Laten we het over het hondenvoer hebben. Russische solda-

ten eten de best mogelijke voedselrantsoenen van enig leger, zolang het om hondenvoer gaat. Je kunt een idee krijgen van wat er in de praktijk misgaat in Oekraïne via een verhaal dat Reuters tien jaar geleden publiceerde. Het persbureau haalde ex-majoor Igor Matveyev aan: 'Het is beschamend om te zeggen, maar soldaten hier kregen hondenvoer te eten. Ze kregen het voorgezet als stoofpot.' De blikken hondenvoer waren afgedekt met etiketten waarop stond 'topkwaliteit rundvlees'.

De Oekraïners hebben verlaten Russische legervoertuigen gevonden met voedselrantsoenen met gebruiken-vóór-data van zeven jaar geleden. Vreselijk grappig aan deze oplichterij is dat de verantwoordelijke man een van de favoriete gangstertrawanten van het Kremlin betreft, Jevgeni Prigozjin, bekend als 'Poetins kok'. Prigozjin, dikke maatjes met de Russische militaire inlichtingendienst, de GRU, een ex-oplichter uit de Sovjettijd, wordt verdacht van het financieren van trollenfarms en de moorddadige huurlingeneenheid Wagnergroep, vernoemd naar Hitlers favoriete componist. Zijn imperium heeft meer dan 90 procent in handen gekregen van de voedselvoorziening aan het Russische leger. De Oekraïners hebben verschillende video's vrijgegeven van uitgehongerde Russische soldaten die op zoek zijn naar eten. En dat is aan Prigozjin en zijn baas te wijten.

De briljante Rusland-watcher Christo Grozev is een speurneus voor Bellingcat, in opensource-inlichtingen gespecialiseerde onderzoeksjournalistiek. Hij heeft getweet: 'Terwijl Russische soldaten verhongeren en de huizen van Oekraïners binnenvallen en smeken om brood, hebben Prigozjins "niet voor de verkoop" militaire voedselrantsoenen eBay-achtige sites in Rusland overspoeld voor $ 3 per blikje.'

Corruptie vermoordt de Russische moordmachine.

En dan is er slecht leiderschap. Vladimir Poetin begon een oorlog zonder inlichtingen. Hij keek niet over de andere kant

van de muur en hij heeft niemand gevraagd wat er aan de andere kant was. Of als hij het wel deed, was die persoon bang hem de waarheid te vertellen, dat Oekraïne ging vechten. Slecht leiderschap is het onderwerp van Norman F. Dixons klassieker *On the Psychology of Military Incompetence*. Poetin is militair incompetent, in hoge mate. Dat komt omdat hij een zwakke autoritaire persoonlijkheid is, omdat hij bang is voor zijn eigen dood – vandaar de lange tafel voor het onderhoud met president Macron en zelfs voor hoge Russische functionarissen –, omdat hij totaal paranoïde is.

Paranoia vernietigt het Russische leger van binnenuit. Vladimir Poetin is een gevangene in zijn eigen hoge kasteel, net als Stalin. Zijn angst om zijn kaarten te vroeg te laten zien, en ze naar de Amerikanen te laten lekken, was zo groot dat hij voor het leger zijn echte invasieplannen achterhield tot de dag voor de invasie. De Russische generale staf moest dus werkende weg oorlog voeren – en het resultaat is desastreus geweest. Generaals zijn benoemd op basis van hun trouw aan het Kremlin, niet hun moed, niet hun competentie. Kruiperigheid is prima wanneer een leger geen lastige tegenstander bevecht. Maar generaal Uriah Heep kun je niet inzetten tegen het Oekraïense leger.

Irina Borogan en Andrei Soldatov, twee van de beste volgers van het Russische psychodrama, opperen dat Poetins paranoia het vertrouwen aantast in het heilige der heiligen, de Russische geheime staat (de FSB, voorheen de KGB). Ze melden dat het hoofd van de buitenlandse inlichtingendienst van de FSB en diens plaatsvervanger worden 'vastgehouden na beschuldigingen wegens misbruik van operationele fondsen bestemd voor subversieve activiteiten en wegens het verstrekken van slechte inlichtingen voorafgaand aan de inmiddels hortende Russische invasie'.

Het is allemaal regelrecht aan de baas te wijten. De moraal